

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2021.3.25>

Старинський М. В.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Миргород-Карпова В. В.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки,
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

Шлапко Т. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ОСОБИ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я¹

Анотація. Стаття присвячена характеристиці методологічних засад дослідження механізму адміністративно-правового регулювання забезпечення права особи на охорону здоров'я. В процесі дослідження автори доходять висновку, що методологія дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я – це теоретичне обґрунтування доцільності застосування відповідних підходів і способів, які використовуються для проведення теоретико-юридичного дослідження державної політики іноземного інвестування, а також дібрана на науковій основі для зазначеної мети система прийомів і способів, тобто відповідних методів.

Під час вибору тієї чи іншої методології дослідник має враховувати філософську і світоглядну складові частини розвитку суспільства; політико-правову основу функціонування держави, на території якої відбувалися становлення й законодавче закріплення права на охорону здоров'я; ієрархічність відносин та правового регулювання права на охорону здоров'я, включаючи міжнародний елемент.

Автори зазначають, що світоглядна, філософська та соціокультурна складові частини методології дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я має включати весь набір філософсько-світоглядних методів дослідження й пізнання, які використовуються в наукових дослідженнях, оскільки вони є фундаментом для отримання науково обґрунтованих результатів. Врахування політико-правової основи функціонування держави, на території якої відбувалися становлення й законодавче закріплення права на охорону здоров'я, забезпечується методами історизму та компаративізму. Також автори доводять, що елемент складної ієрархічності відносин охорони здоров'я спонукає дослідника до того, що під час визначення методології дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я ним має бути використаний весь методологічний інструментарій дослідження функціонування держави та її органів як на території держави, так і за її межами.

¹ Робота виконана в рамках договору № БФ/24-2021 щодо «Виконання завдань перспективного плану розвитку наукового напрямку «Суспільні науки» Сумського державного університету» (Економіко-математичне моделювання та прогнозування, створення методологічного та методичного підґрунтя побудови дорожньої карти реформ системи охорони здоров'я в Україні з урахуванням конвергентної взаємодії поведінкових, соціальних, економічних та правових детермінант)

Автори переконані, що врахування виявлених особливостей вибору методології під час дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я дасть можливість не лише отримати об'єктивні та науково обґрунтовані результати, але й значно підвищити дослідницький потенціал здійснюваної науковцем роботи.

Ключові слова: здоров'я, охорона здоров'я, правове регулювання, право на охорону здоров'я, методологія дослідження.

Starynskyi M. V., Myrhorod-Karpova V. V., Shlapko T. V. Methodological principles of research of the mechanism of administrative and legal environment of the person's right to healthcare

Abstract. The article is devoted to the characteristics of the methodological bases of the research of the mechanism of administrative and legal regulation of ensuring the person's right to healthcare. In the course of the research the authors come to the conclusion that the methodology of research of the mechanism of administrative and legal ensuring the person's right to healthcare is a theoretical substantiation of expediency of application of appropriate approaches and methods used for theoretical and legal research of state policy of foreign investment, as well as a system of appropriate techniques and methods selected on a scientific basis for this purpose.

When choosing a methodology, the researcher must take into account: a) the philosophical and ideological component of the development of society; b) the political and legal basis for the functioning of the state on the territory of which the formation and legislative consolidation of the right to healthcare took place; c) hierarchy of relations and legal regulation of the right to healthcare, including international experience.

The authors note that the ideological, philosophical and socio-cultural component of the research methodology of the mechanism of administrative and legal ensuring the person's right to healthcare should include the whole set of philosophical and ideological methods of research and cognition used in scientific research, because they are the foundation for obtaining scientifically sound results. Taking into account the political and legal basis of the functioning of the state, on the territory of which the formation and legislative consolidation of the right to healthcare took place is provided by the methods of historicism and comparativism. The authors also argue that the element of complex hierarchy of healthcare relations encourages the researcher to use all the methodological tools for studying the functioning of the state and its bodies both on the territory of the state and abroad when determining the research methodology of studying the mechanism of administrative and legal ensuring the person's right to healthcare.

The authors are convinced that taking into account the identified features of the choice of methodology in the study of the mechanism of administrative and legal ensuring the person's right to healthcare will not only obtain objective and scientifically sound results, but also significantly increase the research potential of the scientist's work.

Key words: health, healthcare, legal regulation, right to healthcare, research methodology.

Вступ. Стабільний розвиток будь-якої демократичної держави залежить від багатьох факторів, головним із яких, на нашу думку, є дотримання прав людини та забезпечення права громадян на охорону здоров'я. Це пов'язано з тим, що лише ті держави успішно розвиваються, на території яких будь-яка людина відчуває себе захищеною, а за разі необхідності має можливість реалізувати своє прагнення до належного підтримання її фізичного стану.

Україна проголосила себе суверенною, незалежною, демократичною та правовою державою. При цьому на її території головними цінностями були визнані людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека. Розвиваючи зазначені положення, ст. 49 Конституції України закріплює право кожного громадянина на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Постановка проблеми. Протягом свого існування Україна як держава постійно нама-

галась дотримуватись проголошених і закріплених у Конституції положень, проте, як показує аналіз сучасного стану системи охорони здоров'я, в Україні відсутній єдиний медичний простір, існує неоднорідність організаційно-правових форм функціонування державних та комунальних закладів охорони здоров'я. Це приводить до розбалансованості функціонування галузі, неефективного державного управління у сфері охорони здоров'я та ускладнень у плануванні діяльності на всіх рівнях національної системи охорони здоров'я, незабезпечення достатнього рівня передумов для отримання населенням сучасної, ефективної, доступної та безпечної медичної допомоги відповідно до гарантій, визначених Конституцією України [24]. З огляду на це Україні як державі для подальшого свого розвитку слід виробити більш ефективну державну політику у сфері охорони здоров'я та впровадити дієвий механізм

адміністративно-правового забезпечення прав осіб на охорону здоров'я.

Вироблення державної політики в будь-якій галузі є надзвичайно складним завданням оскільки пов'язане з необхідністю врахування великої кількості факторів, що впливають на розвиток галузі. Проте перед тим, як почати процес вироблення політики, в будь-якому разі варто дослідити стан речей у цій галузі, вивчити досвід інших держав та спробувати змодельувати майбутню систему.

Дослідження стану речей у галузі охорони здоров'я та функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян на охорону здоров'я пов'язано з низкою труднощів, які є наслідками багатоплановості самої системи охорони здоров'я в Україні. З огляду на це для отримання реальних даних і результатів та об'єктивної картини функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення права громадян на здоров'я слід виробити відповідну методологію дослідження.

Отже, **метою статті** є окреслення методологічних засад дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я як головного наукового інструментарію отримання об'єктивних та науково обґрунтованих результатів.

Аналіз наукових публікацій. Окреслення методологічних засад дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я є досить складним завданням, оскільки функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення права особи на охорону здоров'я містить як мінімум три складові частини цього явища, такі як особливості державного управління як виду діяльності уповноважених державою органів, сфера охорони здоров'я, політика держави у цій сфері й права громадян на охорону здоров'я як невід'ємний елемент правового статусу громадянина України. Враховуючи це, в рамках цих напрямів зазначимо основні наукові доробки дослідників.

Звернення до фахової юридичної літератури дає можливість говорити, що теоретико-методологічні засади дослідження різних правових явищ ставали предметом дослідження багатьох учених-юристів. Проте, на нашу думку, найбільший внесок у цю сферу здійснили А.М. Васильєв [5], який розкривав сутність правових категорій та їх роль у юридичній науці

і практиці; Д.А. Керімов [13; 14], який у своїх роботах висвітлював методологічні проблеми права й досліджував філософські основи політико-правових явищ; В.М. Сирих [27; 28], який у своїх роботах окреслив методологічний інструментарій під час здійснення юридичних досліджень. Серед іноземних авторів, роботи яких стали класичними і здійснили значний внесок у методологію дослідження державно-правових явищ, слід назвати Рональда Дворкіна [9], Лона Фуллера [31], Дж. Фінніс [30], Г.Л.А. Харта [32], Джона Ролза [10]. Українські вчені також звертали увагу на методологічні проблеми права, зокрема проблеми методології права стали предметом уваги таких учених, як М.С. Кельман [12], М.В. Костицький [15], Н.В. Кушакова-Костицька [17], Р.М. Шевчук [34].

Дослідженням діяльності державних органів у рамках реалізації ними своєї компетенції займалась значна кількість учених, серед яких варто назвати В.Б. Авер'янова [1], Г.В. Агаманчука [2], А.М. Волощук [6], В.М. Гарашук [8], Б.П. Курашвілі [16], Б.М. Лазарева [18], М.В. Лугиня [19], А.А. Манжула [21]. В рамках своїх досліджень вчені виявили особливості державного управління, його структуру, здійснили характеристику діяльності органів державного управління та охарактеризували державний контроль у сфері державного управління. Дослідженням державної політики у сфері охорони здоров'я займалися такі науковці, як М.В. Беланюк [3], В.В. Борщ [4], В.М. Пашков [25], С.В. Петрова [22]. Дослідженню зарубіжного досвіду реформування національних систем охорони здоров'я присвячені роботи таких дослідників, як С.В. Попов, І.М. Вошко [23], Г.О. Муляр [7].

Методологічною основою статті є комплексне поєднання філософських (законів діалектики та метафізики), загальнонаукових (прийомів логічного методу, системного та структурно-функціонального методів) та спеціально-юридичних методів дослідження, а також принципів об'єктивності та історизму.

Виклад основного матеріалу. Виявлення теоретико-методологічних засад дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я вимагає визначення змісту такої категорії, як «методологія дослідження». Це дасть нам можливість усвідомити її сутність та зрозуміти предметну складову частину нашого дослідження.

Звертаючи увагу на зміст категорії «методологія наукового дослідження», зосередимось на визначеннях терміна «методологія», що надаються в науковій та довідковій літературі.

Філософський енциклопедичний словник методологію (від «метод» і гр. “logos” – «слово, поняття, вчення») визначає як систему принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також як вчення про цю систему [29, с. 359]. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що поняття «методологія» використовується в широкому та вузькому розуміннях. Зокрема, у широкому розумінні методологія – це теорія людської діяльності, «діяльність пізнання, мислення або, якщо говорити точніше, вся діяльність людства, включаючи не лише власне пізнання, але й виробництво. В цьому аспекті методологія <...> є теорією людської діяльності» [35, с. 6]. Вузьке розуміння методології виходить із того, що це сукупність методів, прийомів, процедур наукового дослідження.

Узагальнюючи зазначене, ми можемо констатувати, що термін «методологія» має як мінімум два значення, такі як система певних принципів і способів, які застосовуються для організації та побудови певної діяльності (у науці, політиці, мистецтві тощо); вчення про цю систему, теорія методу [34, с. 31–45]. Враховуючи це, можемо констатувати, що структурно методологія наукового пізнання загалом та методологія дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я зокрема містить два змістовно відмінні елементи, такі як онтологічний, що становить систему засобів відшукання та систематизації нових знань, та гносеологічний, тобто вчення про цю систему.

Враховуючи це, в ході подальшого дослідження під методологією ми будемо розуміти теоретичне обґрунтування доцільності застосування відповідних підходів і способів, які використовуються для проведення теоретико-юридичного дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я, а також дібрану на науковій основі для досягнення зазначеної мети систему прийомів і способів, тобто відповідних методів.

Окреслення теоретико-методологічних засад дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону

здоров'я вимагає визначитися з двома основними категоріями, що є важливими для нашого дослідження, а саме з категоріями «механізм адміністративно-правового забезпечення прав» та «право на охорону здоров'я».

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що у правовій літературі немає усталеного поняття механізму забезпечення прав і свобод людини й громадянина. Це є результатом того, що поняття «забезпечення» має широке і багатозначне тлумачення: це і створення надійних умов для здійснення чого-небудь; і гарантування чогось; і захист, охорона когось, чогось від небезпеки. Як наслідок, поряд із терміном «механізм забезпечення» використовуються такі термінологічні словосполучення, як «механізм реалізації прав і свобод», «механізм здійснення прав і свобод», «механізм гарантування прав і свобод». Водночас проведений нами аналіз дає можливість говорити, що здебільшого під механізмом забезпечення прав і свобод розуміють систему засобів і чинників, за допомогою яких здійснюється реалізація прав і свобод особи, а також їх охорона відповідними зобов'язаними суб'єктами державної влади, а у разі порушення – їх захист та відновлення, або ж систему взаємодіючих правових засобів, за допомогою яких держава здійснює юридичний вплив на правовідносини між суб'єктами права задля визнання, дотримання та реалізації прав людини й громадянина [33, с. 75]. Беручи за основу зазначені сприйняття, зауважимо важливі для нас моменти, а саме те, що механізм забезпечення – це система засобів, за допомогою яких держава в особі державних органів здійснює правовий вплив на суспільні відносини. Держава діє через механізм держави як систему державних органів, у рамках функціонування яких виконуються завдання й функції держави. З огляду на те, що державні органи діють у рамках чинного законодавства шляхом прийняття відповідних нормативних актів, а у їхніх відносинах переважають відносини влади-підпорядкування, ми можемо говорити про адміністративно-правовий механізм забезпечення прав. В цьому аспекті, коли ми визначаємося з методологією дослідження адміністративно-правового забезпечення права, ми маємо враховувати особливості держави та її механізму, а також методологічний інструментарій їх дослідження.

Право на охорону здоров'я є досить складною категорією і включає цілу низку елементів, що у своїй сукупності дають можливість усвідомити її сутність. Здебільшого під правом на охорону здоров'я розуміють право особи на збереження й розвиток фізіологічних та психологічних функцій, оптимальну працездатність та соціальну активність людини за максимальної біологічно можливої індивідуальної тривалості життя [26, с. 91–93]. Зміст права на охорону здоров'я визначений у ст. 6 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [11]. Визначаючи методологію дослідження права на охорону здоров'я, маємо враховувати, що воно у своєму розвитку пройшло складний шлях становлення і в різні історичні періоди мало різний зміст. Також особливу увагу слід звернути на становлення цього права в міжнародній площині, оскільки саме міжнародна спільнота стала одним із найбільших каталізаторів його становлення та закріплення на рівні національних законодавств.

Таким чином, підбиваючи проміжний підсумок, можемо підкреслити, що, на нашу думку, методологія дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я має враховувати філософську і світоглядну складові частини розвитку суспільства; політико-правову основу функціонування держави, на території якої відбувалися становлення й законодавче закріплення права на охорону здоров'я; ієрархічність відносин та правового регулювання права на охорону здоров'я, включаючи міжнародний елемент.

Характеризуючи світоглядну, філософську та соціокультурну складові частини методології дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я, зазначаємо, що вона включає весь набір філософсько-світоглядних методів дослідження і пізнання, які використовуються в наукових дослідженнях і становлять фундамент для отримання науково обґрунтованих результатів. До системи філософсько-світоглядних методів включаються такі структурні частини, як філософські принципи, до яких належать принципи взаємозв'язку, розвитку, цілісності, системності, детермінізму, принципової пізнаваності світу; закони й категорії діалектики та логіки, які виконують гносеологічну та методологічну функції; загальнонаукові принципи, до яких належать принципи

об'єктивності, обґрунтованості наукових висновків, обов'язковості доведень розуму, світовизначеності; загальнонаукові методи, серед яких слід назвати аналітичний, історичний, порівняльний, структурний.

Звертаючи увагу на політико-правову основу функціонування держави, на території якої відбувалися становлення й законодавче закріплення права на охорону здоров'я, маємо зазначити, що найбільшого результату можна досягти за допомогою використання методів історизму та компаративізму.

Використання історичного методу дослідження дасть можливість усвідомити особливості розвитку суспільства, механізм адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я якого досліджується, прослідкувати трансформацію його змісту. Досліджуючи зміну сутності права на охорону здоров'я на різних етапах розвитку держави, можемо накопичити достатній матеріал для його аналізу та вироблення прогностичних моделей розвитку цього явища. В цьому аспекті варто погодитися з Д.А. Керімовим, який зазначав, що «поза історичного контексту, який зв'яже явища і процеси сучасності з тими явищами і процесами, які передували йому, як і з тими, які виникнуть на їх основі в більш чи менш віддаленій перспективі, неможливо пізнати саму сучасність» [13, с. 111].

Використання компаративістського методу в дослідженні механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я дає можливість дослідити позитивні та негативні аспекти функціонування системи охорони здоров'я в інших державах. З огляду на те, що охорона здоров'я є надзвичайно важливою для держави сферою, використання компаративістського методу буде сприяти можливості побудови якісної теоретичної моделі реалізації політики охорони здоров'я держави й аналізу її ефективності без впровадження її в реальне життя. Аналіз практики впровадження в інших державах є неоціненним джерелом не лише перевірки ефективності тих чи інших управлінських рішень уповноважених державою органів, але й можливості більш раціонально використовувати обмежені фінансові ресурси, особливо в тих сферах, які є надзвичайно фінансово ємними.

Під час визначення методології дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я особливу увагу варто звертати на те, що відносини

охорони здоров'я є складно ієрархічними. Складність цієї ієрархії проявляється в тому, що, з одного боку, право на охорону здоров'я закріплено в прийнятих державою відповідних нормативно-правових актах, положення яких розвиваються в підзаконних актах уповноважених державою органів; з іншого боку, в рамках сучасного світового правопорядку діє велика кількість міжнародних актів, які врегульовують питання забезпечення права на охорону здоров'я і поширюють свою дію на територію держави. Це спричиняє ситуацію, коли уповноваженим державою органам, в компетенцію яких входять повноваження на забезпечення права на охорону здоров'я, слід у процесі реалізації своєї компетенції враховувати положення й акти міжнародних інституцій.

Інший бік складно ієрархічних відносин забезпечення права на охорону здоров'я пов'язаний з наявною в будь-якій державі ієрархією уповноважених державою органів, що, діючи від імені держави, виконують її функції.

З огляду на зазначене під час визначення методології дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я науковець має використовувати методологічний інструментарій дослідження функціонування держави та її органів.

Спираючись на викладене, можемо дійти таких **висновків**. Методологією дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я є теоретичне обґрунтування доцільності застосування відповідних підходів і способів, які використовуються для проведення теоретико-юридичного дослідження державної політики іноземного інвестування, а також дібрана на науковій основі для досягнення зазначеної мети система прийомів і способів, тобто відповідних методів.

Під час вибору тієї чи іншої методології дослідник має враховувати філософську і сві-

тоглядну складові частини розвитку суспільства; політико-правову основу функціонування держави, на території якої відбувалися становлення й законодавче закріплення права на охорону здоров'я; ієрархічність відносин та правового регулювання права на охорону здоров'я, включаючи міжнародний елемент.

Світоглядна, філософська та соціокультурна складові частини методології дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я має включати весь набір філософсько-світоглядних методів дослідження й пізнання, які використовуються в наукових дослідженнях, оскільки вони є фундаментом для отримання науково обґрунтованих результатів.

Врахування політико-правової основи функціонування держави, на території якої відбувалися становлення й законодавче закріплення права на охорону здоров'я, забезпечується методами історизму та компаративізму.

Елемент складної ієрархічності спонукає дослідника до того, що під час визначення методології дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я ним має бути використаний весь методологічний інструментарій дослідження функціонування держави та її органів як на території держави, так і за її межами.

Врахування зазначених рекомендацій під час дослідження механізму адміністративно-правового забезпечення права особи на охорону здоров'я дасть можливість не лише отримати об'єктивні та науково обґрунтовані результати, але й значно підвищити дослідницький потенціал здійснюваної науковцем роботи. Також отримані висновки можуть бути покладені в основу формування методологічних основ дослідження соціально-правових явищ та інститутів, що виникають у процесі реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аверьянов В.Б. Функции и организационная структура органа государственного управления. Киев : Научная мысль, 1979. 150 с.
2. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления : курс лекций. 4-е изд., доп. Москва : Омега-Л, 2006. 584 с.
3. Беланюк М.В. Трансформація системи охорони здоров'я в Україні. *Інформація і право*. 2019. № 4(31). С. 119–128.
4. Борщ В.В. Система охорони здоров'я як структурний елемент національної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 23. Ч. 1. С. 19–22.

5. Васильев А.М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права. Москва : Юридическая литература, 1976. 264 с.
6. Волощук А.М. Теоретико-правові аспекти реалізації державного управління в умовах демократизації політичної системи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2004. 18 с.
7. Муляр Г.О. Зарубіжний досвід функціонування системи охорони здоров'я в контексті забезпечення реалізації права на охорону здоров'я. *Вісник АПСВТ*. 2020. № 1–2. С. 43–52.
8. Гаращук В.М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 413 с.
9. Дворкин Р. Империя права. Москва : изд-во Института Гайдара, 2020. 592 с.
10. Ролз Дж. Теория справедливости. Новосибирск : изд-во Новосибирского госуниверситета, 1995. 532 с.
11. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 року № 2801-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>.
12. Кельман М.С. Методологія сучасного правознавства: становлення та основні напрями розвитку. *Психологія і суспільство*. 2015. № 4. С. 33–46.
13. Керимов Д.А. Методология права: предмет, функции, проблемы философии права. Москва : изд-во СГУ, 2008. 521 с.
14. Керимов Д.А. Философские основания политико-правовых исследований. Москва : Мысль, 1986. 332 с.
15. Костицкий М.В. Нормативізм як методологія юриспруденції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 4.
16. Курашвили Б.П. Очерки теории государственного управления. Москва : Наука, 1987. 296 с.
17. Кушакова-Костицька Н.В. Методологічні проблеми сучасних правових досліджень: об'єктивна необхідність чи суб'єктивна формальність. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2013. № 1–2. С. 23–31.
18. Лазарев Б.М. Государственное управление на этапе перестройки. Москва : Юридическая литература, 1988. 320 с.
19. Лугиня М.В. Розвиток концепції ефективності в державному управлінні: теоретико-прикладний аспект : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 ; Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2016. 254 с.
20. Лукич Р.М. Методология права. Москва : Прогрес, 1981. 302 с.
21. Манжула А.А. Державне управління на місцевому рівні: адміністративно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 ; Національний університет внутрішніх справ. Харків, 2003. 204 с.
22. Петрова С.В. Державна політика України у сфері охорони здоров'я в контексті реформи медичного обслуговування. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_2_14.
23. Попов С.В., Вошко І.М. Реформування національних систем охорони здоров'я: актуальні аспекти закордонного досвіду. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1 (82). С. 136–141.
24. Про стан національної системи охорони здоров'я та невідкладні заходи щодо забезпечення громадян України медичною допомогою : Рішення Ради національної безпеки і оборони від 30 липня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0052525-21#Text>.
25. Проблеми правового регулювання відносин у сфері охорони здоров'я (господарсько-правовий контекст) : монографія. Київ : МОРІОН, 2009. 448 с.
26. Скалецька З.С. Співвідношення права на охорону здоров'я та права на медичну допомогу. *Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки*. 2009. Т. 90. С. 91–93.
27. Сырых В.М. История и методология юридической науки. Москва : Норма, 2012. 464 с.
28. Сырых В.М. Логические основания общей теории права : в 3 т. Москва : Юстицинформ, 2004.
29. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев и др. 2-е изд. Москва : Советская энциклопедия, 1989. С. 359.
30. Финнис Дж. Естественное право и естественные права. Москва : ИРРИСЭН ; Мысль, 2012. 554 с.
31. Фуллер Л. Мораль права. Москва : ИРРИСЭН, 2016. 308 с.
32. Харт Г.Л.А. Философия и язык права. Москва : Канон, 2017. 384 с.
33. Швець Ю.Ю. Забезпечення права особи на охорону здоров'я в Україні: адміністративно-правовий вимір : монографія. Львів : Растр-7, 2020. 344 с.
34. Шевчук Р.М. Методологія наукового пізнання: від явища до сутності. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1 (11). С. 31–45.
35. Щедровицкий Г.П. Проблемы методологии системного исследования. Москва, 1964. 48 с.